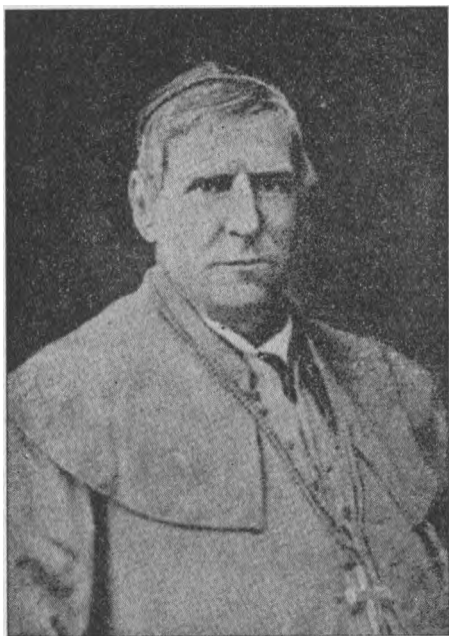

III. M S VISUOMEN S VEIK JAI.

A.a. Motiejus Valan ius Žemai i Vyskupas¹).

(1801 — 1875).

I.

Vasario 16 dien 1901 m. — šv sta šimtamet s vyskupo Motiejaus Valan iaus gimimo sukaktuv s. Šis nepaprastas vyras, netik kaip ganytojas, vald s per 25 metus (1850 — 1875) pla i Žemai i vyskupij , bet ir kaip talentingas li-

¹) Šis straipsnis lenkiškai rašytas, buvo išspaus tas 1901 m. leidi-nyje: „Kalendarz Kat. Tow. Dobroczytno ci przy ko e. w. Katarzyny w Petersburgu na rok pa ski 1901“, 58 — 65 l.

teratas, paraš s ir išleid s žmon ms lietuvi kalba daugyb populiari veikal li , tikrai yra vertas pla iau pamin ti. Deja, turtingoji lenk raštija, kurioj netr ksta išsami tyri- n jim net apie menkos vert s užsieni rašytojus, neturi ikšiol platesn s studijos apie min t j lietuvi klasik . Tatai tariam s žemiau dedamasai trumputis straipsnis apie vysk. Motiejaus gyvenim ir raštus b si s toli ne pro šal .

Darbš i žemai i Mikolo ir Onos (Stankut s) Valan i , (arba pagal viešpatavusi tuomet lietuvišk pavardži lenki- nimo mad , Volon evskiais besivadinus j) s nus Motiejus Valan ius yra gim s Meds dži sodoje, Salant parapijoj va- sario 16 d. (sen. st.) 1801 metais. Mokslus jo Kalvarijoj Do- minikon mokykloj. Savo mokymosi laikus labai do- miai yr apraš s lenkiškai parašytuose, bet niekur ikšiol ne- spausdintuose atsiminimuose („Pami tnik Domowy, 99 — 117 l.). Pabaig s šešiaklas gimnazij , 1822 m. spali 1 d. - stojo dvasišk j Varni seminarij . Iš ia po dvej met , kaip darbštus ir pavyzdingas klierikas, buvo išsi stas Vilniaus Akademijon (Seminarium glowne), kame garbingai pabaig keturi met teologišk j moksl kurs su teologijos daktaro laipsniu. Liepos 19 d. 1828 m. Vilniaus pavyskupio Tado Kundzi o Vilniaus Katedroj šv stas kunigu. Tais pa iais metais buvo paskirtas Moziriun vietos apskri io mokyklos kapelionu. Iš ia po šešeri met tuometinis Žemai i vysku- pijos valdytojas kunigaikštis Simonas Giedraitis perk l j kapelionu Kraži gimnazijon. Kražiuose išbuvo taip pat še- šerius metus. Po 12 met kapelionavimo — 1840 metais buvo pakviestas profesorium dvasišk j Vilniaus Akade- mij . Ši pareig jo penkerius metus, pradžioj Vilniuje, o paskui, kai Akademija perkelta sostin n, Petrapily. ia 1844 m. draug su kitais Akademijos profesoriais tur jo garb s prisistatyti Ciesoriui Mikalojui I. Ta iau ant Nevos krant neilgai tepabuvo. D l susilpn jusios sveikatos 1845 metais sugr žo Žemaitijon ir spali 1 d. ap m Varni se- minarijos rektoriaus pareig . Galop spali 16 d. 1849 m. Ne- apolio priemiesty Porti i popiežius Pijus IX paskyr j Že- mai i vyskupu, o vasario 25 d. 1850 m. savo patrono šv Motiejaus dienoje jis buvo Petrapily arkivyskupo Dmo-

chowskio šv stas vyskupu. Iki 1864 vyskupišk buvein tur jo Varniuose, likusi gyvenimo dal praleido Kaune. ia savo naujoj vyskupiškjoj rezidencijoj gegužio 17 d. 1875 metais ir baig savo darbšt gyvenim . Tai yra svarbiausieji faktai vysk. Motiejaus gyvenime. Dabar prisiži r kim jo veikimui.

II.

Ap m s ganytojavim , rado vysk. Motiejus savo vyskupij gana pagail tiname stovyje. Tiesa, nestigo praretintose Žemai i kunigijos eil se pavyzding , uoli , piln karšto troškimo kunig , kad liaudis b t šventesn , kad bažny ios b t papuoštos, bet iš antros šalies reikia pažym ti, kad Žemai i vyskupijoj, našlavusioj ilgus metus be teis to ganytojo, buvo atsirad nemaž nuo tiesaus kelio nukrypim , daug neteis tum ir net smerktin prasikaltim .¹⁾ Bažny ios daugelyje viet buvo irgi apverktiname stovyje: menkut s, šiaudiniai stogais, medin s, vietini dailydži nevykusiai sur stos, be joki architektonišk papuošim iš viršaus, nešvarios ir apleistos viduje, neturi ios žmonišk bažnytini r b , kartais be reikalingiausi rakand ²⁾, o kas dar blogiau — daug kur net tiesiog begri nan ios. Liaudis beveik visa buvo neapr pinta sutvirtinimo sakramentu, tamsi, nežinanti net pamatini tik jimo ties , nes parapijin s mokyklos buvo retenyb , o ir tose be rutiniško, mechaniško silabizavimo, nieko daugiau nemokinta. Taigi šiaipjau maldingi lietuviai kaimie iai buvo paskend vairiuose prietaruose, duodavos išnaudojami visokiems vengrams, igonams, meškininkams ir tolygiems par j nams. Be to — visoj Lietuvoj viešpatavo

¹⁾ Pav: apie Mintaujos klebon kun. Jon Rudolf pats vysk. Motiejus yr pažym j s, kad šis kunigas savo peiktinu pasielgimu atst m nuo sav s katalikus ir net tapo bažny iai tiek kenksmingas, kad jam beklebonaujant, apie 15000 Kuršo katalik yra per j protestantizman. (Ži r. Valan iaus užrašus: „Wiadoomości rožne“ 16 pusl.).

²⁾ Pav: vienoj (Rageli) bažnyt l j monstrencija buvo medin , apklijuota paauksintuoju popieri , o melchizedekas — iš paprastos geležin s skardos; ant vyšk per atlaidus grota mišparai su harmonika, nes vargon nebuvo.

tuomet baisi girtuoklyst , nes ponai laik labai daug brava-
r , ir degtin buvo pigi. Taigi ir gerta visur, kiek tinkama.

Visam tam pataisyti, papiktinimams pašalinti, bažny ioms
papuošti, liaudžiai apšviesti ir padorinti reik jo ypatingo
ganytojo. Toks kaip tik ir buvo vysk. Motiejus.

Skirdamas jam taip didel darb , apr pino j Dievas ne-
paprastomis prigimimo ir malon s dovanomis: tvirta svei-
kata, stipriu b du, nepaprastais proto gabumais, o draug ir
puikiais širdies savumais: gerumu, nepuikumu, gailestin-
gumu, giliu maldingumu, uolumu Dievo garbei ir siel iš-
ganymui. Ar tai kaip kunigas, ar kaip moksleivi vadas, ar
kaip seminarijos rektorius, ar galop, kaip vyskupas, visur
vysk. Motiejus pasižym jo nepaprastu darbštumu ir s žinin-
gumu; taigi nenuostabu, kad ir Dievas visur laimino jo
tri s gausiais vaisiais.

Didesnioji tuometin s dvasiškijos dalis buvo susidarius
jau tai iš jo mokini , jau tai iš jo paties pašv st kunig :
vieniems iš j jis kv p tik jimo meil dar mokyklose be-
kapelionaudamas, kitus moraliai išlavino beprofesoriaudamas
Akademijoj ar berektoriaudamas seminarijoj, tre ius galop
bevyskupaudamas, per savo pastatytuosius mokytojus iš-
mankštin s moksluose ir doryb se, kunigais pašvent . Trum-
pai tarus, savo tri su ir pasišventimu prireng jis sau puik
uolios kunigijos b r , kurio padedamas ir prad jo energiškai
vykinti savo ganytojiškus sumanymus. Vienur paraginimo
žodžiu, kitur t višku atsiliepinimu tai dvasiškij , tai kola-
torius bei liaud padar tai, kad daugyb sunykusi bažny i
atstatyta: nuo 1850 lig 1875 met Žemai i vyskupijoj 30
bažny i naujai išm ryta, 20 pastatyta nauj medini , kitos
padidinta, o visos žymiai papuošta ir pataisyta.

Nemažiau r pinos vysk. Motiejus ir savo globai pavest ja
dvasišk ja bažny ia. Giliai širdin sid j s Išganytojo žodžius,
kad „Geras piemuo paž sta savo avis ir yra j paž stamas“,
per ilgus savo vyskupavimo metus, kol gal davu, lankydamo
vasaromis kasmet bažny ias ir parapijas. Kiekvien parapij
aplank po keliolik kart , besidarbuodamas ištisas savaites
nuo ryto lig vakaro ant koj tarp liaudies, teikdamas sutvir-
tinimo sakrament ir mokydamas žmones tik jimo dalyk .

D liai to visa vyskupija j žinojo, nes nuo 1850 lig 1874 m. yra suteik s sutvirtinimo sakrament 752,303 žmon ms, t. y. beveik visai lietuvi tautos jaunajai kartai.

Pagr ž s namon iš vyskupijos, žiemos m nesius praleis-
davo jau tai sustatin damas savo ganytojiškus laiškus, jau
tai berašydamas populiarias knygeles, daugiausia religinio
turinio. Karštai myl damas savo tautie ius ir j kalb ,
mok jo jis ir žodžiais ir raštu, kaip retai kas, pataikinti
prastuoli prot ir uždegti j širdis prie tikro maldingumo
ir patraukti prie švietimosi. Ši pareig jis nesyk ir dva-
siškiai primindavo, ragindamas klebonus steigti parapines
mokyklas. Ir šio paraginimo mielai paklausyta: lietuviai kai-
mie iai, kurie, Valan iui vyskupauti bepradedant, daugumoje
visai nemok jo skaityti, karštu vyskupo žodžiu sužadinti po
kurio laiko beveik visi lietuviškai skait , ypa savo uolaus
ganytojo veikalus. Bemoksliais pasiliko nebent vienas kitas
iš senesniosios kartos.

Taip per aštuonerius metus pasidarbav s ir sitikin s, kad
lietuviai j pamilo ir gerbia, vysk. Motiejus pasiryžo savo
žodžio ginklu stoti kov su didžiausiu lietuvi kaimie i
priešu—girtybe, iš kurios plauk tiek materialinis j netur-
tas, tiek doros nuopuolis, ir kuri tuomet visoj Lietuvoj buvo
baisiai išsipl tojus. Tatai prieš j ir pak l vysk. Motiejus
1858 metais savo galing bals taip gyvu žodžiu, taip ir
savo ganytojiškais laiškais, uoliausiai ragindamas lietuvius
prie blaivyb s. Ir šis mylimojo ganytojo šauksmas nepaliko
be pas kos. Praslinkus porai met , visa Žemai i vysku-
pija, atskyrus vien kit išimt , virto lyg viena didel blaiv-
vyb s draugija. Puik s tos doryb s vaisiai netruko viešai
pasirodyti. Nuskurdusi liaudis m veikiai kilti iš vargo,
išsimok jo skolas su visomis pal kanomis ir trumpu laiku
pasiek žym gerov s laipsn , o draug, metus girtyb , ir
doroj pakilo. Matydamas tuos puikius iš blaivyb s plaukian-
ius vaisius, pats ciesorius Aleksandras II, b damas 1860 m.
Vilniuj, teik s už tai vysk. Motiejui išreikšti savo aukš iausi
pad k ir pagyrim .

Stengdamos apšviesti ir padorinti liaud , neužmiršo vysk.
Valan ius ir kunigijos. Jis gerai žinojo, kad liaudžiai išla-

vinti reikia, kad ir dvastškija šviest jai savo mokslu, pavyzdžiu ir dora. Déliai to jau 1851 m., vos tik buvo ap - m s vyskupavimo pareig , padav sumanym dekanatini knygn , iš kuri kiekvienas kunigas gal t skolintis nau ding pasiskaitymui veikal . Ši sumanym kunigija mielai pri m , kuomi gerbiamasai sumanytojas buvo labai paten kintas. Be to kiekvien iš žymesni tuomet pasirodžiusi j veikal , kaip šit Gaum 's „Zasady i calo wiary kat.“, Šmidto „Katechizm moralny“, Cezaro Cantu „Historya Powszechna“ — dar tam tikrais vyskupiškais raštais ragino pirkti.

Negalima ia nepasakyti taip pat kelet žodeli ir apie paties vysk. Motiejaus savumus. Jo nenuilstantis darbštu mas, t viškas gerumas, nereg tas uolumas, nepaprastas duosnumas buvo visiems pavyzdžiu. Atliekamomis nuo dva siško patarnavimo valandomis griežtai laikydavosi savo dar buose dienotvark s, sustatytos taip, kad kiekviena valand l b t užimta naudingų darbu. Tuomet tai atsakin davo jis užduodamuosius jam laiškuose klausimus, d stydavo popie r lius šv. relikvijas kryželiams, užrašin davo atskiron knygon lenkiškai („Wiadości rozmaite“) savo ganytojiškus darbus ir šiaipjau žinias. Keldavosi anksti ir po miši vis dien b davo kiekvienam prieinamas bet koku laiku. Kai kada matydavo j keliolika kart per dien nusileidžiant trepais žemyn koply ion, kokiam varguoliui sutvirtinimo sakramento suteikti, išpažinties išklaudyti ar kita kokia dvasiška malone apr pinti. Kad pri jimas prie jo b t lengvesnis, netur jo savo bute užved s joki formalum bei pasiskelbim , bet kiekvienu laiku durys j kiekvienam visada b davo atviros. Neži rint nuotalinio darbo ir belaukian i j žmoni daugy b s, niekad nepasteb ta j nekantraujant ar nerymaujant: visada buvo jis gerutis, t viškai šyps s, lygiai mielai šnek s su kaimie iu, kaip ir su ponu. Valgyje, kaip ir visame gyvenimo b de, laik s prastumo, nei mažiausios prabangos nem gda mas. Valgis pas j maž teužimdavo laiko, pasivaikš iojimui skirdavo koki valand , likusi dienos dal pašv sdavo dar bui, dvasiškiems patarnavimams ir maldai. Jo uolumas nepraleisdavo nei vienos progos, kad to tik jimo žodžiu

nesutvirtinus; tas uolumas buvo viso jo nenuilstančio veikimo akstinas, jis bus greičiausiai ir jo mirt paskubinantis. Nes 1874 metais sugrįžęs iš užsieni, nežinodamas to, kad jam per kelet mėnesių buvo gydytojas sakytas saugotis visa, kas gali jo sveikatai pakenkti, nepanorėjo atleisti iš tolo daugiškai susirinkusių kaimiečių su vaikais, nesuteikęs jiems sutvirtinimo sakramento; todėl neišlaikė daktarų sakytos tvarkos, ištiesęs dienas darbuodamas tarp žmonių rudens vėjperpučiamas, peršalęs, nuo to prasidėjo liga, kuri ir vargį grabė. Taip tai savo ganytojiškas pareigas beidamas, didvyriškai krito vysk. Motiejus, kaip savo pasišventimo auka.

Išgirdus apie vyskupo mirtį, visa vyskupija buvo perimta giliu ir tikru gailesiu. Gailios jo dvasiškija, kaip geriausio ganytojo, kuris visiems buvo lygiai prieinamas, visiems lygiai teisingas, negreitas bausti, nes griežtai laikėsi principo: *audiat et altera pars*. Kiekvienas savo vyskupijos kunigą netikėtai pažinojo, bet ir turėjo atmintyje visą jo kunigavimą. Dėl to nei vienas doras kunigas nebuvo jo užmirštas; vysk. Motiejus akylai dabojo, kad kunigai, mažiau užsipelnę, netaptų pastaraisiais aukštesniais, nekaip paaugstinimo vertesnieji, kunigus gi visai menkos vertės, ypač nepataisomus piktintojus, siūdavo vienuolynuose atgailoti, arba remdamosi bažnyčios statais, net ir visai iš kunigų luomo išbraukdavo. Gerai suprąsdamas, jog kiekvienas žmogus, kad ir kunigas reikalingas yra paraginimo prie gera, rašinėdavo vairius laiškus dvasiškijai, vieniems dėkodamas už jį ir pasišventimui bažnyčiai, kitus bardamas dėl apsilaidavimo savo pareigose. Kiek tie laišškai, dažnai trumpu ir prastu irai, yra padarę gera, vienas Dievas težino. Mes ir tiek tegalime pažymėti, kad tie laišškai pasiekė kuriuos kunigus dar iš šiandien laikomi po stiklu, kaip brangiausias neužmirštinojo ganytojo paminklas.

Nemažiau gailios vysk. Motiejaus ir liaudis, ypač neturteliai, kuriuos nabašinkas gausiomis išmaldomis šelpdavo. Ypač bado metu didelės minios kasdien apguldavo savo „tavo ir penktąjį“ namus ir be maisto negrįždavo, o per didelius šalčius — ir be drabužių. Jo butas kiekvienam valand

buvo vargdieni prieglauda, ypa iš tolim vyskupijos krašt pas j atvykusi j . Nevienas ištisomis savait mis pas j gyvendavo ir maitindavos.

Gail jos galop vysk. Motiejaus ir nedidel lietuvi inteligentijos kuopel , kaip tikrojo liaudies rašytojo. Ir ištikr j nieks nemok jo taip nat raliai ir tinkamai prabilti liaud , kaip vysk. Motiejus. D liai to jo raštai lietuvi kalbos tyr - jams ir myl tojams pasiliks visuomet neišsiamiamu originali liaudies tarini bei išsireiškim šaltiniu. Nes vysk. Valan ius savo kalb ir mok jo ir myl jo taip, kaip niekas kitas anais laikais; jis j j mielai vartodavo šnek damas su kaimieiais, o taip pat ir su savo senute motina, kuri prie sav s laik ir kuri kitos kalbos nemok jo, kaip tik žemaitišk . Myl damas savo kalb , vysk. Motiejus steng s išlaikyti j visoje jos tyryb je ir neapk sdavo barbarizm , kuriais naudodavosi pras iau lietuviškai temokantieji. Kai syk kun. A. Baranauskas (v liau Sein vyskupas) atkreip jo d mes tai, kad kai kurie liaudies pasakymai nevisai tepritinka religinio turinio raštuose d liai savo storžieviškumo, vysk. Motiejus su paprastu sau tiesumu atsak : „Matai, t veli, jie gal pranykti, jei nieks j neužrašys“. Galop vysk. Motiejus nei nesisteng patikti literatams estetiškai išdailintu skoniu. Jis raš liaudžiai ir to tik teži r jo, kad j prastuoliai mielai skaityt ir suprast . Tasai gi tikslas jam visada pavykdavo puikiai pasiekti. Tai gali paliudyti visi iš po jo plunksnos iš jusieji raštai. Štai j s rašas, sustatytas paties neužmirštamojo autoriaus ranka:

1) „Ž e m a j t i u W i s k u p i s t e“, veikalas dviem tomais; parašiau j dar seminarijoj rektoriaudamas. Išspausdinta 1500 egz. 1848 metais.

2) „Pamokimas apej Sakramenta Dirmavone s“, broši ra, kurios 1850 m. išspausdinau 10.000 egz.

3) „Žine, kajp rejkatlikti spawiedn isz wisa amžiaus“. Ši broši r parašiau ir išspausdinau 1852 m. 10.000 egz.

4) „Tamosziaus isz Kempis“ arba kninga apej sekiojim Kristaus“ išver iau Žemai i kalbon. Iš-

spausdino j savo l šomis kun. Jokymas Moncevius 1852 m. 10.000 egz.

5) „Istorije Szw nta Senoje Istatyma“ parašiau ir išspausdinau 1852 m. 10.000 egz.

6) „Žiwatas J zaus Kristaus arba Istorije Naujoje Istatyma“, parašiau ir padovanojau spaustuvininkui žydui, kursai 1853 m. išspausdino 45.000 egz.

7) „Katekizmas kunega Želwowiez“. Šit kningut lenkiškai parašyt išvert lietuvi kalbon kun. Zie-nevi e. Ašai gi j 1854 m. savo l šomis atspausdinau 10.000 egz.

8) „Žiwataj szw entuju“. Parašiau 1858 m. Spausdino Zavadzkiš. Kiek egz., nežinau.

9) „Apej brostw blajwistes“ parašiau 1858 m. p. Zavadzkiš išspausdino 40.000 egz.

10) „Pradeiriszsipletimas kataliku tikie-im a“. Parašiau 1862 m. Zavadzkiš j dukart spausdino.

11) „D a w a t k u kninga“, yra tai tretinink breviors žemai i kalba sustatytas ir Vilniuj 1863 m. Zavadzkiš spaustuv j išspausstas. V liau iš jo antroji laida. J daugiau sia pirkin jo šv. Pranciškaus tretininkai ir tretinink s.

12) 1864 metais parašiau veikal l „W a i k u knigie le“ kuri su paveiksl liais tapo išspausdinta 1861 m. Ji labai vaikams patiko.

13) 1865 m. parašiau veikal l „P a a u g u s i u ž m o n i k n i g i e l e“, kuri liko išspausdinta vos 1868 m.

14) 1865 m. parašiau antr j švent j gyvenim dal vardu „S z w n t u j u g i w e n i m a j“, ji išspausdinta 1868 metais.

15) Dar 1864 m. išver iau vis Karaliaus Dovidos psalmy n žemaitiškai žodis žod. Jis išspausdintas 1864 m. vardu: „W i s a s p s a l m e s s z. D o w i d a K a r a l a u s“.

16) 1867 m. surinkau patarles, kurios išspausdintos 1867 m. vardu: „P a t a r l e s Ž e m a j c z i u“.

17) Padariau ištrauk iš kun. Pabr žos rankraš io kurs ir išspausdintas 1849 m. vardu: „P e r k r a t i m a s s a u ž i n e s“.

18) 1868 m. sutaisiau knygėlį apie brolijas, kuri išspaus-ta 1869 m. vardu: „Apej Brostwas su istatimajsz. Dominink“. Išlaista 1000 egz.

19) 1869 metais parašiau knygėlį vardu: „Palangos Juze“.

20) 1870 m. parašiau „Giwenim Szwn cziaus-es Marios Panos“. Buvo išspausdinta.

21) 1871 m. visas Dovidio psalmes išverčiau eilėmis, kad žmonės galėtų giedoti. Išspausdinta.

22) 1872 m. parašiau knygėlį „Pasakoimas Antana Tretinika“.

23) 1873 m. sutaisiau žemai kalba vardu: „Mokslas Rima Katalikų tikieima“.

24) 1873 m. parašiau „Pamitnik Domowy“, kurs nebus spausdintas.

25) 1873 m. išverčiau žemai kalbon knygėlį vardu: „Garbinimas Szwn cziaus-es Szirdies Diewamusu Jzaus Kristaus“¹⁾).

Iš šios rašo, kad ir kiekvienam aišku, jog vysk. Motiejaus raštai buvo nekalčiausio turinio, nes beveik visi priderjo religiniai-asketiškos literatūros šiai, tačiau nestigo žmonėms, kuriems šitas uolaus vyskupo darbavimasis plunksna buvo nemalonus, ypač tuo, kad jis rašė vien liaudžiai ir dargi lietuvių kalba, kuri jau ir tuomet turėjo nelaimę kai kuriems tuometiniams lenkystams šulams nepatikti. Tatai imta išspradži prieš vyskupą tyliai murmti, paskui apšaukta jis „chlopomanu“ (litvomano vardas, mat, nebuvo dar tuomet gijęs pilietybės teisi), galop apskaita šv. Tėvi popiežiui Pijui IX. Dėl to skundė vysk. Motiejus yra gausėtu du perspėjimu ir buvo priverstas aiškintis Ryme. Dėl išsiteisi—

¹⁾ Jis nepaminėta veikalėliai priešingi pravoslavijai, k.š.: „Iš tam-sybės vedė kelias šviesybės“ ir k. Rusai juos gaudė kiek manydami ir spėjo vysk. Motiejų juos parašius. Bet tam rodyms nesurado.

nimo, žinoma, lengvai išsiteisino ir kaip krikščionis atleido savo skundikams, bet savo dvasioje giliai atjautė neteisingą garbės žeidimą. Duok Dieve, kad panašūs nesusipratimai galop pasiliautų ir niekuomet daugiau ateityje nebeatsikartot¹⁾.

¹⁾ Paduotosios šiame straipsnyje žinios imta daugiausia: 1) iš paties a. a. vysk. Motiejaus užrašų; 2) iš kun. Antano Baranausko (v. liau Seinų vyskupo) pamokslų, pasakytojo Kauno katedroje 20 gegužės 1875 m. nešus nabašninko kėlnų bažnyčioje; 3) iš dar tebegyvenusių vyresniųjų kunigų pasakojimų.